

فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۹، شماره ۱، بهار ۱۳۹۵، صفحات ۱۱۵-۱۴۰

بررسی اثر تعاونی دهیاری‌ها در ارتقای خدمات‌رسانی به مناطق روستایی از دیدگاه مردم و مدیران محلی: مطالعه موردی تعاونی دهیاری‌های دهستان دشت‌سر شهرستان آمل*

علی‌رضا دربان آستانه، مریم‌الله پناه، و سیدعلی بدری**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۰/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۱/۲۵

چکیده

هدف پژوهش حاضر سنجش دیدگاه دهیاران و اعضای شورای اسلامی و همچنین، مردم روستایی در ارتباط با نحوه خدمات‌رسانی تعاونی دهیاری‌ها بود و محدوده پژوهش نیز دهستان دشت‌سر از توابع شهرستان آمل را شامل می‌شد. روش گردآوری داده‌ها اسنادی، کتابخانه‌ای و میدانی و ابزار گردآوری اطلاعات نیز نخست، مصاحبه و سپس، پرسشنامه بود. برای تحلیل داده‌ها از آزمون‌های کای اسکوتر، T تک‌نمونه‌ای و T مستقل بهره گرفته شد. جامعه آماری پژوهش شامل مدیران محلی (دهیاران و اعضای شورای اسلامی) و روستاییان بود که از آن میان، ۱۳۵ دهیار و هجده عضو شورا و ۱۳۵ روستایی برای انجام مصاحبه و تکمیل پرسشنامه به‌عنوان نمونه آماری از ۱۳ روستا بر اساس بعد جمعیت و فاصله از شهر و جاده انتخاب شدند. هرچند، بر اساس نتایج تحقیق، اقدامات تعاونی دهیاری‌های دشت‌سر سرعت

* مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «نقش تشکیل تعاونی دهیاری در توسعه اقتصادی مناطق روستایی؛ مورد: دهستان دشت‌سر» به راهنمایی دکتر سیدعلی بدری در دانشکده جغرافیای دانشگاه تهران است.
** به ترتیب، استادیار دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران؛ دانشجوی کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران؛ و نویسنده مسئول و دانشیار دانشکده جغرافیا و عضو قطب علمی برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران (sabadri@ut.ac.ir).

خدمات‌دهی به روستاهای مورد مطالعه را بهبود بخشید و نتوانست با ارتقای کیفیت خدمات، رضایت روستاییان را جلب کند و همچنین، تأثیری مثبت در افزایش درآمد دهیاری‌ها نداشت، اما در راستای ارتقای روحیه مشارکت‌جویی و نهادینه‌سازی کار جمعی از طریق سازوکارهایی مانند واگذاری برخی پروژه‌های عمرانی دستگاه‌های اجرایی به تعاونی‌ها و ارائه تسهیلات بلندمدت و کم‌بهره و بخشودگی‌های مالیاتی، می‌توان به تقویت بنیه مالی این نهاد و در نتیجه، افزایش قدرت خدمات‌رسانی آن همت گماشت.

کلیدواژه‌ها: خدمات‌رسانی، دهیاری، تعاونی دهیاری‌ها، مدیران محلی، دشت‌سر (دهستان)، آمل (شهرستان).

***

مقدمه

اهمیت روستا و نقش کلیدی آن در توسعه یک کشور بر کسی پوشیده نیست. دلیل اهمیت توسعه روستایی، یکی وجود روستاییانی است که در آن زندگی می‌کنند و حق طبیعی آنهاست که از زندگی باکیفیت برخوردار باشند و دیگری وجود ارتباط نظام‌مند بین شهر و روستاست؛ و خواه ناخواه مشکلات روستا بر شهر نیز اثر گذاشته و آن را هم دچار مشکل می‌سازد. بنابراین، لازم است برای توسعه روستا تدابیر اساسی اندیشیده شود. در هر کشور، برای برنامه‌ریزی توسعه، باید به مناطق روستایی توجه ویژه شود، چون تأثیر روستاها و عملکرد مطلوب‌شان در بسیاری از جنبه‌ها به‌خصوص بر تولید ناخالص داخلی (GDP) مهم است. برنامه توسعه روستایی بر تغییرات ساختاری در توسعه روستاها متمرکز است و به اجرای پروژه‌های تغییر ساختار و به تبع آن، توسعه روستاها کمک می‌کند (Hosseini et al., 2011: 3). توسعه روستایی یعنی فرایند تواناسازی و تقویت قابلیت زندگی از نظر کیفی، بالا بردن کیفیت محیط به لحاظ کارآیی اقتصادی و کیفیت محیط بیوفیزیکی در نواحی روستایی (Holand et al., 2003: 12). رکن اساسی برای توسعه روستا، در واقع، پاسخ‌گویی به نیاز روستاییان است. باید تعیین نیازهای روستاها و تعیین اولویت‌ها با مشارکت مردم را اولین قدم در هر پروژه در نظر گرفت (Golmohammadi, 2013: 534). «مشارکت» در توسعه و تغییر جامعه به‌طور گسترده نقش دارد، و از آن جمله مشارکت فعال مردم در تصمیم‌گیری در زمینه اجرای فرایندها،

برنامه‌ها، و پروژه‌هایی که روی آنها تأثیرگذار است (Thomas-Slayter, 2009: 337). شکل امروزی مشارکت مردم در توسعه در قالب شکل‌گیری نهادهای محلی که جزئی از همان سازمان‌های غیردولتی به‌شمار می‌روند، بروز پیدا کرده است. سازمان‌های غیردولتی تبدیل به یک جزء حیاتی از جامعه مدنی بزرگ‌تر شده و به‌مثابه یک سازوکار نهادی برای توسعه اقتصادی و اجتماعی پذیرفته می‌شوند (Nair, 2011: 252). در محافل سیاسی، سازمان‌های غیردولتی، در قالب صورت‌های مشارکتی، انعطاف‌پذیر و دموکراتیک جایگزینی برای دولت ناکارآمد به‌شمار می‌روند (Harsh et al., 2010: 253). بر همین اساس، روز به روز در سرتاسر جهان، بر شمار این نهادها افزوده می‌شود و به‌مثابه نوشارویی برای طرح شکست‌خورده توسعه «از بالا به پایین» محسوب می‌شوند (Hearn, 2007: 154). در آمریکای لاتین، این سازمان‌ها به‌گونه‌ای فزاینده برای کوچک‌سازی رفاه اجتماعی و برنامه‌های توسعه روستایی و همچنین، برای تسهیل اشکال غیرمتمرکز حکومت تشکیل شده‌اند (Richard, 2009: 169). آنها در آمریکا نقش مهمی در بازی‌های بین‌المللی و همکاری‌های توسعه ایفا می‌کنند (Nunnenkamp and Öhler, 2012: 81). دستیابی به توسعه و توسعه پایدار در سطوح محلی و منطقه‌ای مستلزم دادن نقش هرچه بیشتر به نهادهای محلی و درگیر کردن و مشارکت دادن نهادها و ذی‌نفعان مختلف دولتی، عمومی، خصوصی و مردمی در فرایندهای اداره امور است (کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۶۳). نهادهای محلی در اصل زیرمجموعه دولت محلی یا حکومت محلی است (حافظنیا و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۴۵). اغلب تصور می‌شود که این نهادها چراغ توسعه و دموکراسی است. این نهادها نماینده منافع گروه‌های به حاشیه رانده شده‌اند (Junge, 2012: 409) و به‌مثابه ابزاری برای تأمین هدف‌های جامعه روستایی، مورد پذیرش روستاییان هستند (یاری‌حصار و همکاران، ۱۳۹۲: ۶۸۰). می‌توان گفت که موفقیت برنامه‌های توسعه در گرو همه‌جانبه‌گرایی، به‌ویژه توسعه اجتماعی و اقتصادی، همراه با توسعه خدماتی-رفاهی است (شایان، ۱۳۸۵: ۹۵؛ یاسوری، ۱۳۸۳: ۱۸۹).

مطالعات بیانگر آن است که در مقایسه با روستاها، مناطق شهری از یک منبع بسیار غنی‌تر زیرساخت‌های اساسی و خدمات اجتماعی برخوردارند (O'Hare and Rivas, 2007: 307). حتی در بیشتر ۲۷ کشور عضو اتحادیه اروپا، سطح و کیفیت خدمات اجتماعی مناطق شهری بسیار بالاتر از مناطق روستایی است (Hanisch, 2009: 127). به احتمال زیاد، کاهش دسترسی به خدمات در روستاها به کاهش اشتغال روستایی منجر می‌شود و همچنین، در تعادل اجتماعی اجتماع‌های روستایی اختلال ایجاد می‌کند (Findlay et al., 2001: 3). برای کاهش فقر روستایی و سرکوب ناآرامی‌های اجتماعی، باید منابع و خدمات روستایی را به‌وضوح کاملاً مدیریت کرد (O'Hare and Rivas, 2007: 310). برای نمونه، بخشی از خدمات روستایی، به دلیل ماهیت محلی آنها و پراکنش گسترده نواحی روستایی، مستلزم واگذاری به حکومت‌های محلی است (دریان‌آستانه و رضوانی، ۱۳۹۲: ۸۵). حکومت محلی موجودیتی ساختاریافته است که دارای هویت حکومتی بوده و از استقلال اداری برخوردار است و هدف آن نیز ارائه خدمات عمومی به مردم منطقه است. در سازمان‌های محلی، مردم هر محل به موجب اختیارات خود طبق قانون اساسی و یا قوانین عادی، می‌توانند با تنظیم مقررات جدید، تا آنجا که مغایر با قوانین مملکتی نباشد، امور محل خود را اداره کنند. حکومت‌های محلی می‌توانند بازار را متعادل کنند (Warner, 2009) و اغلب در مرکز نظام سیاسی روستایی قرار دارند (Douglas, 2005: 231).

یکی از تجارب کشورهای مختلف برای تأمین خدمات اساسی مورد نیاز روستاییان ایجاد سازمان‌های محلی روستایی است. افزایش روزافزون هزینه خدمات روستایی و تمایل دولت‌های مرکزی برای کاهش هزینه‌ها در ارتباط با ارائه خدمات عمومی، کارآمدی بیشتر و درک بهتر نیازها و حساسیت بیشتر نسبت به وضع مردم روستایی، اعتقاد به اصل خوداتکایی و نقش آن در ارائه خدمات اساسی و فراهم آمدن زمینه‌های مشارکت مردم در امور مربوط به خود و افزایش توانایی‌ها، خلاقیت‌ها و ابتکار مردم از جمله اقدامات این سازمان‌های محلی محسوب می‌شود (رکن‌الدین افتخاری و بدری، ۱۳۹۲، ۳۱).

امروزه، کارآیی هر سازمان به‌ویژه سازمان‌های متولی مدیریت روستایی در گرو تأمین نیازها و پاسخ‌گویی به خواسته‌های فزاینده مردم است و عملکرد این سازمان‌ها به ارائه خدمات و جلب رضایت ساکنان روستایی بستگی دارد (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۱). یک نقطه شروع در کاهش آسیب‌پذیری روستاییان دسترسی کامل و جامع آنهاست که به‌صورت عمده هزینه حمل و نقل خدمات اولیه رفاهی را کاهش می‌دهد (Barrios, 2007: 5). بنابراین، حکومت‌ها و سازمان‌های محلی رکن اساسی در خدمات‌رسانی صحیح به روستا و روستاییان به‌شمار می‌روند (فال‌سلیمان و حجب‌پور، ۱۳۹۰: ۱۰۹)، و همواره با مردم در ارتباط بوده، زبان‌گویای نیازهای آنها محسوب شده، کانون‌های فشار برای سازمان‌های دولتی در راستای همسویی برنامه‌ها با نیازهای واقعی مردم تلقی می‌شوند (سعیدی، ۱۳۸۲: ۳۲). آنها به دلیل ارتباط تنگاتنگ با آحاد مختلف مردم و جلب اعتماد آنها، می‌توانند در کنار دولت به عنوان بازوان اجرایی و یا فکری فعالیت کنند (براری و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۵۷)؛ در عین حال، آنها ابزار یا وسایل تأمین هدف‌های جامعه روستایی هستند، هدف‌هایی که مردم آنها را ترسیم می‌کنند و می‌پذیرند (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۰).

در کشور ما، در طول زمان، به نقش سازمان‌های غیردولتی و تشکل‌های خودجوش محلی برای مدیریت و برنامه‌ریزی امور مختلف روستاها کمتر توجه شده است (مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰). اما در سال‌های اخیر، تعداد این سازمان‌ها و تشکل‌های غیردولتی روستاها روبه‌فزونی است که بررسی نقش آنها می‌تواند نشان‌دهنده میزان تأثیر تشکل‌های مردمی در توسعه روستایی باشد (ایمانی جاجرمی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۴۴). یکی از این سازمان‌های غیردولتی که در روستا، نقش حکومت محلی را بازی می‌کند، نهاد دهیاری است. جایگاه مناسب قانونی دهیاری‌ها و قابلیت‌ها و کارکردهای متعدد و متنوع آنها باعث شده است که بر اساس برنامه چهارم توسعه، برخی از وظایف جدید مدیریت روستایی به صورت مستقیم بر عهده دهیاری‌ها قرار گیرد (خواجه شاکوهی و همکاران، ۱۳۹۱). این نهاد به عنوان مدیریت نوین و نوگرا باید در راستای توسعه پایدار روستایی گام بردارد (مهدوی و نجفی کانی، ۱۳۸۴) و بتواند پروژه‌های عمرانی

مناسب را بر اساس نیازهای روستا طراحی و نظر دولت و روستاییان را برای همکاری در این پروژه‌ها جلب کند (کریمی، ۱۳۹۱).

با توجه به تعداد و پراکنش گسترده دهیاری‌ها در سطح کشور و محدودیت منابع اعتباری موجود، مدیریت بهینه هزینه‌ها در راستای ارائه مناسب‌ترین خدمات دهیاری به اهالی آن روستا و ساکنان روستاهای مجاور اولویتی ویژه دارد، زیرا ظرفیت برخی از تجهیزات و ماشین‌آلات توزیعی مانند خودروی آتش‌نشانی بیش از نیاز یک روستاست و از سوی دیگر، بسیاری از روستاهای کم‌جمعیت امکان دریافت مجوز تأسیس دهیاری را ندارند و وظیفه ارائه خدمات به آنها بر عهده دهیاری‌های فعال مجاور آنهاست (دربان‌آستانه و بدری، ۱۳۸۸: ۹۲).

بنابراین، در راستای توسعه روستا و توسعه فرهنگ تعاون در کشور، یک تفاهم‌نامه همکاری مشترک با هدف توسعه تعاونی‌ها در مناطق روستایی کشور با بهره‌گیری از ظرفیت‌های محلی به‌ویژه دهیاری‌ها با هدف فرهنگ‌سازی، اشتغال‌زایی و کمک به عمران و آبادانی روستاها، بین وزارت کشور و وزارت تعاون در سال ۱۳۸۶ منعقد شد و اساسنامه شرکت تعاونی دهیاری‌ها به تصویب رسید.

تعاونی دهیاری از جمله انواع تعاونی است که با هدف استفاده از ظرفیت‌های تعاونی برای تجمع سرمایه و تجهیزات در روستاها و کمک به دهیاری‌ها و جامعه روستایی و تسریع در اجرای طرح‌های عمرانی و خدماتی در مناطق روستایی کشور تشکیل شده است (دولتی و همکاران، ۱۳۹۱: ۸۵). در واقع، محدودیت اعتبارات دولتی برای تأمین هزینه‌های دهیاری‌ها و منابع مالی مورد نیاز برای اجرای طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی و خدماتی در مناطق روستایی کشور باعث شد تا دهیاری‌ها برای اداره امور روستاها و پاسخ‌گویی به نیاز روستاییان با تجمع امکانات و ماشین‌آلات عمرانی و خدماتی در اختیار خود، در قالب یک شخصیت حقوقی مستقل با عنوان شرکت تعاونی دهیاری‌ها، ضمن افزایش توان اجرایی خود، هزینه‌های مدیریت روستا را نیز کاهش دهند. این کار به تعامل بیشتر دهیاری‌ها با یکدیگر برای رفع موانع موجود و هم‌افزایی توان اجرایی آنها با بهره‌گیری از امکانات این نهادها در سطح بخش و یا

شهرستان نیاز داشت که در نهایت، منجر به تأسیس بیش از ۸۰۶ شرکت تعاونی دهیاری در سطح کشور شد. بر اساس آخرین آمار موجود، این تعاونی‌ها توانسته‌اند با تحت پوشش قراردادن حدود شانزده هزار دهیاری، ضمن ارائه خدمات لازم بدین نهاد، به‌طور مستقیم و غیرمستقیم حدود ۳۰۰۰ نفر را در مناطق روستایی کشور مشغول به کار کنند (جاهد، ۱۳۹۲: ۱۲).

امروزه، اهمیت تعاونی‌ها دیگر بر کسی پوشیده نیست. مردم و حتی خود دولت در تلاش برای ایجاد این نهاد و قدرتمند کردن آن است تا از این طریق، هم از بار مسئولیت‌های دولت کاسته شود و هم به مردم بومی خدمات‌دهی بهتری صورت گیرد. در این راستا، مطالعات و پژوهش‌هایی گسترده صورت گرفته است که در پی، به‌هم آنها اشاره می‌شود.

سعدی (۱۳۸۶) در ارزیابی تعاونی‌های تولید کشاورزی در شهرستان کبودرآهنگ استان همدان نشان می‌دهد که افزایش سطح آگاهی فنی و تخصصی، افزایش دسترسی به نهاده‌ها، تسهیل ارتباط روستاییان با مراکز دولتی و توسعه مکانیزاسیون از نقاط قوت تعاونی‌های تولید کشاورزی است. در عین حال، فقدان برنامه جامع بلندمدت و نامشخص بودن جایگاه حقوقی و وجود برخی اختلافات با مؤسسات دولتی و نبود مرجعی برای حل اختلافات را جزو تهدیدهای تعاونی می‌داند.

آذری و همکاران (۱۳۸۸)، با بررسی عملکرد اقتصادی فعالیت شرکت‌های تعاونی مرزنشینان استان خراسان رضوی، دریافتند که این تعاونی‌ها در میزان تأثیرگذاری بر اقتصاد خانوار چندان موفق نبوده‌اند و فعالیت آنها رضایت‌مندی کمتر اعضای تعاونی را در پی داشته است.

عباسی و همکاران (۱۳۸۸)، با کمک تحلیل تشخیصی و تحلیل رگرسیون، عوامل توفیق و عدم توفیق تعاونی‌های تولیدی در استان اردبیل را بررسی و متغیرهایی نظیر میزان مشارکت، رضایت از عملکرد اداره تعاونی، همگامی، همفکری، اعتماد، نگرش به نحوه مدیریت و روابط عاطفی را در موفقیت تعاونی‌ها تأثیرگذار یافتند.

از نظر قنبری و برقی (۱۳۸۹)، تعاونی‌های مشاع در توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاهای تحت پوشش موفق نبوده‌اند، در حالی که نصیری (۱۳۸۹) آثار تشکیل تعاونی‌های تولید کشاورزی بر بهبود شاخص‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اعضا در روستاهای شهرستان زنجان را شامل بهبود شاخص‌های توسعه، بهبود الگوی مصرف، افزایش درآمد، جلوگیری از مهاجرت به شهر، و توانمندسازی معیشت و بهره‌برداری از تسهیلات و اعتبارات برای بهبود کیفیت زندگی، تعامل و اعتمادسازی میان اعضا می‌داند.

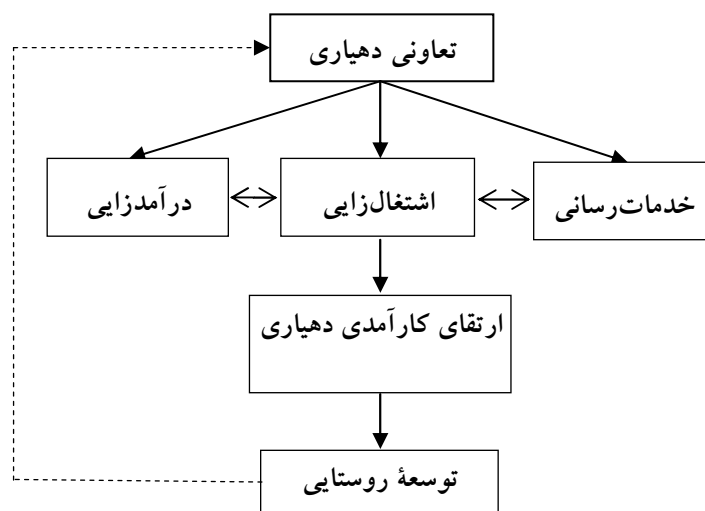
قدیری‌مقدم و نعمتی (۱۳۹۰)، با اولویت‌بندی تنگناهای پیش روی تعاونی‌های تولید کشاورزی شهرستان مشهد، دریافتند که نبود برنامه‌ریزی جامع بلندمدت از سوی مدیران و اعضای تعاونی‌ها در زمینه اقدامات بازاریابی در زمان تولید محصولات و پس از تولید و عدم به‌کارگیری نیروهای مشخص از سوی تعاونی‌ها در مقوله خرید و فروش مهم‌ترین و مؤثرترین تنگناها در نظام بازاریابی تعاونی‌های تولید کشاورزی است.

دنگ و همکاران (Deng et al., 2010: 495) به بررسی حمایت از کشاورز در تعاونی‌های حرفه‌ای در حال ظهور در مناطق روستایی چین پرداخته و بدین نتیجه رسیده‌اند که بیشتر کشاورزان در چین در مقابل نیروهای بازاری قوی و قدرتمند آسیب‌پذیرند. بنابراین، چین برای حمایت از کشاورزان خرده‌پا در طول دو دهه تعاونی‌های حرفه‌ای کشاورزی^(۱) را گسترش داده است. در سال ۲۰۰۸، آنها به ۲۱ درصد از روستاهای چین یعنی، حدود ۲۴ میلیون خانوار خدمات دادند.

آینی و همکاران (Aini et al., 2012: 100)، با شناسایی عوامل مؤثر بر عملکرد تعاونی‌ها در ارتباط با برنامه‌ریزی راهبردی و مشارکت کاربران، بدین نتیجه رسیدند که برنامه‌ریزی راهبردی و مشارکت اعضای تعاونی‌ها از عوامل مؤثر شناخته‌شده برای موفقیت و عملکرد تعاونی‌هاست، اما رابطه‌ای مثبت ضعیف بین متغیرها وجود دارد. زمانی که عملکرد تعاونی‌ها بهبودیابد، به‌طور غیرمستقیم می‌تواند اقتصاد کشور را تقویت کند و به ترویج و ایجاد شغل به عنوان راهبردی در کاهش فقر بپردازد.

اوزدمیر (Ozdemir, 2013: 300)، در مطالعه تعاونی‌های زنان در ترکیه، آنها را ابزاری برای توسعه محلی ذکر می‌کند و معتقد است تمایل زنان بدین‌گونه سازمان‌ها سبب اتحاد و همبستگی، وابستگی متقابل و افزایش اعتماد به نفس بین آنها می‌شود. با مروری بر نظریه‌های مرتبط و پژوهش‌های صورت‌گرفته، می‌توان اذعان کرد که ایجاد تعاونی دهیاری، از طریق افزایش سطح آگاهی فنی و تخصصی، افزایش دسترسی به نهاده‌ها و تسهیل ارتباط روستاییان با مراکز دولتی، نوعی هم‌افزایی را سبب می‌شود و خدمات‌رسانی بهتر، اشتغال‌زایی و درآمدزایی را به دنبال دارد، که به‌نوبه خود در ارتقای کارآمدی در حوزه مدیریت محلی تأثیرگذار است، به‌گونه‌ای که با نوآوری، کارآفرینی و همچنین، ارتقای روحیه همکاری در تعاونی‌ها، توسعه روستایی را تحریک خواهد کرد. در این فرایند، شتاب توسعه روستایی بر گسترش تعاونی دهیاری تأثیر می‌گذارد (شکل ۱).

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش

در سال ۱۳۸۷، در منطقه دهستان دشت‌سر شهرستان آمل، شرکت تعاونی دهیاری‌ها با عضویت دوازده دهیاری تشکیل شد که به مرور زمان، تعداد دهیاری‌های عضو به ۳۱ دهیاری رسید. همکاری این دهیاری‌ها با هم در نهادی به نام تعاونی دهیاری‌ها باعث

شده که به‌رغم ارتقای ظرفیت ناشی از هم‌افزایی امکانات در اختیار هر دهیاری در قالب نهادی به عنوان تعاونی دهیاری‌ها، پرسش‌هایی در خصوص نحوه عملکرد تعاونی دهیاری‌ها و میزان اثرگذاری آن در فرایند انجام وظایف محوله دهیاری و افزایش مطلوبیت خدمات‌رسانی مطرح شود. از این‌رو، پژوهش حاضر به سنجش دیدگاه مدیران محلی و مردم روستایی در ارتباط با خدمات‌رسانی شرکت تعاونی دهیاری‌های دهستان دشت‌سر در قالب هدف اصلی پردازد؛ پرسش‌های مطرح در این زمینه عبارت‌اند از:

- ۱- آیا شکل‌گیری تعاونی دهیاری‌ها باعث ارتقای کیفیت خدمات می‌شود؟
- ۲- آیا شکل‌گیری تعاونی دهیاری‌ها توانسته باعث افزایش درآمد دهیاری‌ها شود؟
- ۳- آیا شکل‌گیری تعاونی دهیاری‌ها توانسته باعث جلب رضایت مدیران محلی و روستاییان شود؟
- ۴- نظر کدامیک از اعضای جامعه آماری مورد مطالعه (مدیران محلی و روستاییان) نسبت به تعاونی دهیاری‌ها مساعدتر است؟

روش تحقیق

روش پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی و نوع آن کاربردی است. برای جمع‌آوری داده‌ها، از روش مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و سپس، مطالعات میدانی از طریق مصاحبه و پرسشنامه استفاده شده است. روش تحلیل در قالب مقایسه قبل و بعد از تشکیل تعاونی دهیاری‌هاست که امکان مقایسه شرایط خدمات‌رسانی را در هر دو دوره فراهم می‌کند. در سال ۱۳۹۳، برای انتخاب روستاهای مورد مطالعه از بین ۳۱ روستای دهستان دشت‌سر، بر حسب جمعیت، فاصله از شهر و فاصله تا راه اصلی، نه روستا انتخاب شد که برای انتخاب آنها، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای بهره گرفته شده و از هر دسته نیز به صورت تصادفی سه روستا انتخاب شد. جامعه آماری پژوهش مدیران محلی یعنی، دهیاران و اعضای شورای اسلامی روستا و همچنین، روستاییان بودند. از روستاهای مورد مطالعه تعداد نه دهیار، از هر روستا دو عضو شورای اسلامی و در مجموع، هجده عضو انتخاب شدند. از بین روستاییان نیز ۱۳۵ نفر برگزیده شدند. روایی پرسشنامه توسط اساتید، صاحب‌نظران و متخصصان تأیید و پایایی آن با رابطه

آلفای کروناخ (ضریب بالای ۹۵ درصد) به دست آمد. در پرسشنامه، از سؤالات بسته با طیف لیکرت پنج‌دسته‌ای بهره گرفته شد. پس از تکمیل پرسشنامه، برای تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده، با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS از آزمون کای اسکوئر و آزمون T تک‌متغیره و همچنین، آزمون T مستقل استفاده شد. به منظور درک و ارزیابی دیدگاه دهیاران و اعضای شورای اسلامی و همچنین، مردم روستا در ارتباط با نقش تعاونی دهیاری‌های دشت‌سر در خدمت‌رسانی به مناطق روستایی، شش گویه نظارت بر ساخت‌وساز، جمع‌آوری و دفن زباله، نظیف‌معاپر، اجرای طرح‌های عمرانی، ارائه خدمات مهندسی - مشاوره‌ای، و اجرای پروژه‌های درآمدزا در نظر گرفته شد.

موقعیت جغرافیایی بیانگر بسیاری از ویژگی‌های روستا از جمله حجم جمعیت، نوع فعالیت‌ها، امکان دسترسی به منابع و توان‌های بالقوه برای رشد و توسعه است (عناستانی و اکبری، ۱۳۹۱). طبق آخرین تقسیمات سیاسی کشور در سال ۱۳۹۰، شهرستان آمل دارای چهار شهر دابودشت، آمل، گزنگ و رینه، چهار بخش لاریجان، مرکزی، دابودشت و امامزاده عبدالله (ع) و نه دهستان به نام‌های بالا لاریجان، لاریجان سفلی، پایین‌خیابان لیتکوه، هراز پی جنوبی، دشت‌سر سفلی، دابوی جنوبی، دشت‌سر، بالاخیابان لیتکوه و چلاو است. محدوده هدف پژوهش حاضر دهستان دشت‌سر است که جزو بخش دابودشت شهرستان آمل بوده و دومین دهستان پرجمعیت در این شهرستان است. مساحت دهستان دشت‌سر ۳۳۶/۵ کیلومتر مربع است که چیزی حدود ۱۰/۵ درصد از شهرستان آمل را شامل می‌شود. تعداد روستاهای این دهستان ۳۱ روستاست که در پژوهش حاضر، نه روستا با نام‌های قلیان‌کلا، نوآباد، بوران، شادمحل، نظام‌آباد، مهدی‌خیل، پاشاکلا، زوارک و مزررس به عنوان روستاهای نمونه بررسی و تحلیل شدند.

نتایج و بحث

یافته‌های توصیفی

با توجه به یافته‌های پژوهش، از بین دهیاران روستاهای مورد مطالعه هشت دهیار مرد بوده و تنها دهیار روستای نوآباد زن است. میانگین سنی دهیاران ۴۱/۶ سال است،

جوان‌ترین آنها دهیار روستای نوآباد با ۲۹ سال سن و مسن‌ترین آنها دهیار روستای نظام‌آباد با ۵۸ سال سن است. از نظر سطح تحصیلی، ۴۴/۴ درصد دهیاران دیپلم، ۱۱/۱ درصد آنها فوق دیپلم و ۴۴/۴ درصد لیسانس و بالاترند. از نظر ترکیب شغلی نیز ۵۵/۶ درصد دهیاران کشاورز، یازده درصد دامدار، ۳۳/۴ درصد نیز در مشاغل اداری فعالیت دارند. سابقه فعالیت دهیاران به‌طور متوسط چهار سال است. دهیاران روستای مزرس و مهدی‌خیل با هفت سال سابقه بیشترین و دهیاران روستاهای شادمحل و نوآباد هر کدام با یک سال سابقه کمترین فعالیت را در سمت دهیار دارند. به‌طور کلی، فعالیت در دهیاری به شکل پاره‌وقت و تمام‌وقت است. دهیاران روستاهای مهدی‌خیل، نوآباد و قلیان‌کلا به صورت پاره‌وقت و دهیاران روستاهای دیگر به صورت تمام‌وقت در سمت دهیار به فعالیت می‌پردازند.

طبق دستورالعمل درجه‌بندی، دهیاری‌ها بر اساس منابع درآمدی، مساحت و جمعیت از یک تا شش گروه‌بندی می‌شوند. بر این مبنا، دهیاری‌های مورد مطالعه درجه سه تا چهار می‌باشند.

همه اعضای شورای اسلامی روستاهای مورد مطالعه مرد هستند. میانگین سنی اعضای شورا ۴۸ سال است. جوان‌ترین عضو شورا مربوط به روستای نوآباد با ۳۶ سال سن و یکی از اعضای شورای اسلامی روستای زوارک با ۶۲ سال سن مسن‌ترین عضو شورا محسوب می‌شود. از نظر سطح تحصیلات، ۳۳ درصد اعضای شورا کمتر از دیپلم، ۳۹ درصد دیپلم، حدود هفده درصد فوق دیپلم و یازده درصد لیسانس و بالاتر هستند. در ارتباط با شغل اصلی اعضای شورای اسلامی نیز ۴۴/۴ درصد کشاورز، ۵/۶ درصد دامدار، ۳۳ درصد دارای مشاغل خدماتی، یازده درصد مشاغل اداری و حدود شش درصد نیز بازنشسته می‌باشند. میانگین سابقه فعالیت اعضای شورای اسلامی روستاهای مورد مطالعه، ۶/۳ سال است که یکی از اعضای شورای مزرس با هجده سال سابقه بیشترین و هر دو عضو شورای اسلامی روستای شادمحل، یکی از اعضای شورای نظام‌آباد و پاشاکلا هر کدام با یک سال سابقه از کمترین میزان سابقه عضویت در شورای روستا برخوردارند.

از سوی دیگر، تعداد ۶۱ نفر از جامعه نمونه آماری روستاییان زن و ۷۴ نفر مرد می‌باشند. میانگین سنی آنها ۳۹/۸ سال است که کمترین آنها ۲۳ سال و مسن‌ترین ۶۸ سال سن دارند. از جمع پاسخ‌گویان ۴۰/۷ درصد کمتر از دیپلم، ۳۹/۳ درصد دیپلم، ۸/۱ درصد فوق‌دیپلم، ۱۱/۹ درصد لیسانس و بالاتر هستند. همچنین، ۱۷/۸ درصد آنها کشاورز، ۵/۲ درصد دامدار، ۳۶/۳ درصد دارای مشاغل خدماتی و ۱۱/۱ درصد دارای مشاغل اداری بوده و ۲۹/۶ درصد نیز در ارتباط با شغل اصلی خود پاسخی ارائه نداده‌اند.

یافته‌های تحلیلی

بررسی اثر تعاونی دهیاری‌ها از دیدگاه مردم

در جدول ۱، نتایج آزمون کای‌اسکوئر (خی‌دو) در زمینه عملکرد تعاونی دهیاری‌ها در سرعت‌دهی به خدمات‌رسانی و تسریع امور، ارائه کارهای باکیفیت و جلب رضایت مردم بومی از دید خود مردم روستا به نمایش درآمده است. نتایج نشان می‌دهد سطح معنی‌داری خی‌دو در همه گویه‌ها کمتر از ۰/۰۵ است و با توجه به مقدار میانگین نظرات، با اطمینان بالای ۹۵ درصد، می‌توان گفت به نظر روستاییان، تعاونی دهیاری‌ها عملکردی مناسب در «سرعت‌دهی به خدمات‌رسانی»، «بهبود کیفیت امور» و «جلب رضایت مردم» نداشته است (جدول ۱).

جدول ۱- ارزیابی مؤلفه‌های سه‌گانه خدمت‌رسانی از دید روستاییان بر اساس نتایج آزمون خی‌دو

گویه‌ها	موفقیت در سرعت‌دهی به خدمات‌رسانی		موفقیت در ارائه کارهای باکیفیت		موفقیت در جلب رضایت مردم	
	میانگین	خی‌دو	میانگین	خی‌دو	میانگین	خی‌دو
نظارت بر ساخت و ساز	۲/۹۹	۳۴**	۲/۷۹	۲۸/۵۱**	۲/۷۸	۲۰/۱۴**
جمع‌آوری و دفن زباله	۲/۷۶	۲۵/۰۳**	۲/۶۷	۲۳/۷۰**	۲/۵۴	۱۹/۸۵**
تظیف معابر	۲/۳۷	۵۵/۰۳**	۲/۳۱	۱۷/۱۸**	۲/۲۷	۴۳/۵۵**
اجرای طرح‌های عمرانی	۲/۲۸	۱۷/۱۸**	۲/۲۶	۴۲**	۲/۱۹	۴۴/۹۶**
خدمات مشاوره‌ای	۲/۴۰	۶۶/۱۴**	۲/۳۰	۶۷/۱۸**	۲/۲۷	۶۰/۹۶**
پروژه‌های درآمدزا	۱/۷۳	۱۰۸/۶۶**	۱/۷۲	۱۱۰/۲۷**	۱/۶۶	۱۳۱/۵۶**

** سطح معنی‌داری کمتر از پنج درصد

مأخذ: یافته‌های پژوهش

یکی دیگر از وظایف دهیاری‌ها نظارت بر ساخت‌وسازها توسط مهندس ناظر و گردآوری زباله بوده که بر اساس نتایج تحقیق، در دو وظیفه یادشده، در روستاهای مورد مطالعه کمتر از مقدار مطلوب است و با توجه به معنی‌دار بودن آزمون خی‌دو، می‌توان گفت روستاییان از این عملکرد تعاونی دهیاری‌ها رضایت ندارند. بررسی‌های میدانی نشان می‌دهد هرچند، فعالیت مهندسان ناظر در سطح بخش شاید اقتصادی‌تر باشد، اما به دلیل تعدد روستاهای تحت پوشش، نظارت یا گردآوری زباله در مقاطع زمانی کوتاه امکان‌پذیر نیست.

بررسی اثر تعاونی دهیاری‌ها از دیدگاه مدیران محلی

نتایج آزمون خی‌دو در ارتباط با عملکرد تعاونی دهیاری‌ها در سرعت‌دهی به خدمات‌رسانی و تسریع امور، افزایش درآمد دهیاری و جلب رضایت مردم بومی از دید مدیران محلی نشان می‌دهد در زمینه‌های تسریع بخشیدن به انجام کارها و خدمات‌رسانی (به‌جز گویه جمع‌آوری و دفن زباله)، افزایش درآمد دهیاری‌ها (به‌جز دو گویه نظارت بر ساخت‌وساز و جمع‌آوری و دفن زباله) و جلب رضایت مردم (به‌جز گویه جمع‌آوری و دفن زباله) که معنی‌داری آنها به اثبات رسیده، در سایر گویه‌ها سطح معنی‌داری خی‌دو کمتر از ۰/۰۵ است و با توجه به مقدار میانگین نظرات با اطمینان بالای ۹۵ درصد، به اعتقاد مدیران محلی، تعاونی دهیاری‌ها در ارائه خدمات عملکرد مناسب نداشته است. البته با توجه به میانگین عامل نظارت بر ساخت‌وساز در بعد سرعت‌دهی به خدمات‌رسانی که برابر با ۳/۰۸ است، می‌توان دریافت که به اعتقاد مدیران محلی، سرعت تعاونی دهیاری‌ها تنها در بخش نظارت بر ساخت‌وساز مطلوب بوده است (جدول ۲).

یکی از توان‌های تعاونی‌ها ارائه خدمات مشاوره مانند اجرای پروژه‌های عمرانی روستا مانند احداث مدرسه و خانه بهداشت از طریق عقد قرارداد با دستگاه‌های اجرایی است. در حال حاضر، معمولاً چنین پروژه‌هایی به شرکت‌های مهندسی واگذار می‌شود. همچنین، تعاونی‌ها به دلیل تجمیع منابع و تجهیزات در اختیار، امکان اجرای پروژه‌های

درآمدزا مانند احداث کارگاه‌های بلوک‌زنی، راه‌اندازی کارخانه‌های آسفالت یا شن و ماسه را دارند؛ اما در مجموع، نتایج تحقیق نشان می‌دهد از دید مدیران محلی، تعاونی‌های مورد مطالعه در این حوزه‌ها موفق نبوده‌اند.

جدول ۲- ارزیابی مؤلفه‌های سه‌گانه خدمت‌رسانی از دید مدیران محلی بر اساس نتایج آزمون خی‌دو

گروه‌ها	موفقیت در سرعت‌دهی به خدمات‌رسانی		موفقیت در ارائه کارهای باکیفیت		موفقیت در جلب رضایت مردم	
	میانگین	خی‌دو	میانگین	خی‌دو	میانگین	خی‌دو
نظارت بر ساخت‌وساز	۳/۰۸	۱۴/۲۲**	۲/۷۷	۸/۱۱	۲/۸۶	۱۰/۸۸**
جمع‌آوری و دفن زباله	۳	۵/۸۸	۲/۳۰	۶/۲۳	۲/۵۸	۳/۸۸
تنظیم معابر	۲/۲۷	۰/۸۷**	۲/۱۱	۱۲/۵۵**	۲/۳۳	۱۰/۹۴**
اجرای طرح‌های عمرانی	۲/۳۸	۱۸/۱۱**	۲	۱۸/۱۱**	۲/۳۸	۲۰/۳۳**
خدمات مهندسی مشاور	۲/۵۸	۱۸/۱۱**	۲/۵۰	۲۰/۳۳**	۲/۶۳	۱۲/۵۵**
پروژه‌های درآمدزا	۲	۱۱/۴۴**	۱/۸۶	۱۵/۸۸**	۱/۹۱	۱۴/۲۲**

** سطح معنی‌داری کمتر از پنج درصد

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بررسی اثر تعاونی دهیاری‌ها از دیدگاه مردم

بر اساس نتایج آزمون T تک‌نمونه‌ای برای بررسی دیدگاه روستاییان در زمینه میزان موفقیت تعاونی دهیاری‌ها در سرعت‌دهی به خدمات‌رسانی، ارائه کارهای باکیفیت، و جلب رضایت مردم، در بعد موفقیت در سرعت‌دهی به انجام کارها مقدار آزمون T تک‌نمونه‌ای (۸/۹-) و مقدار معنی‌داری با اطمینان بالای ۹۵ درصد و سطح خطای کوچک‌تر از پنج درصد بیان می‌کند که تفاوت معنی‌داری بین دو میانگین واقعی (۲/۴) و مقدار مفروض (۳/۱) وجود دارد؛ اما با توجه به اختلاف منفی بین این دو عدد در حد ۰/۶۶- می‌توان دریافت که از نظر مردم، تعاونی دهیاری‌ها نتوانسته در سرعت‌دهی به انجام کارها و خدمات‌رسانی موفق عمل کند. در بعد موفقیت در ارائه کارهای باکیفیت مقدار آزمون T تک‌نمونه‌ای (۱۰-) و مقدار معنی‌داری با اطمینان بالای ۹۵ درصد و سطح خطای کوچک‌تر از پنج درصد بیان می‌کند که تفاوت معنی‌داری بین دو

میانگین واقعی (۲/۳۴) و مقدار مفروض (۳/۱) وجود دارد؛ اما با توجه به اختلاف منفی بین این دو عدد در حد ۰/۷۵- می‌توان دریافت که از نظر مردم تعاونی دهیاری‌ها نتوانسته در کیفیت بخشیدن به کارها موفقیت کسب کند. در بعد موفقیت در جلب رضایت مردم نیز مقدار آزمون T تک‌نمونه‌ای (۱۰-) و مقدار معنی‌داری با اطمینان بالای ۹۵ درصد و سطح خطای کوچک‌تر از پنج درصد بیان می‌کند که تفاوت معنی‌داری بین دو میانگین واقعی (۲/۲۹) و مقدار مفروض (۳/۱) وجود دارد؛ اما با توجه به اختلاف منفی بین این دو عدد در حد ۰/۸- می‌توان دریافت که از نظر مردم، تعاونی دهیاری‌ها نتوانسته در جلب رضایت مردم موفق عمل کند (جدول ۳).

جدول ۳- ارزیابی مؤلفه‌های سه‌گانه خدمت‌رسانی از دید روستاییان بر اساس نتایج

آزمون T تک‌نمونه‌ای

ارزش آزمون = ۳/۱						
مؤلفه	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵٪ کمترین	بیشترین
موفقیت در سرعت‌دهی به خدمات‌رسانی	-۸/۹	۱۳	۰/۰۰	۰/۶۶-	۰/۸۱-	۰/۵۲-
			میانگین مشاهده‌شده: ۲/۴	انحراف معیار: ۰/۸۶		
موفقیت در ارائه کارهای باکیفیت	-۱۰	۱۳۴	۰/۰۰	۰/۷۵-	۰/۸۹-	۰/۶۰-
			میانگین مشاهده‌شده: ۲/۳۴	انحراف معیار: ۰/۸۶		
موفقیت در جلب رضایت مردم	-۱۰	۱۳۴	۰/۰۰	۰/۸-	۰/۹۶-	۰/۶۵-
			میانگین مشاهده‌شده: ۲/۲۹	انحراف معیار: ۰/۹۲		

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بررسی تأثیر اقدامات تعاونی دهیاری‌ها از دیدگاه مدیران محلی

جدول ۴ نتایج آزمون T تک‌نمونه‌ای برای بررسی دیدگاه مدیران محلی در زمینه میزان موفقیت تعاونی دهیاری‌ها در سرعت‌دهی به خدمات‌رسانی، افزایش درآمد دهیاری و جلب رضایت مردم را نشان می‌دهد. در بعد موفقیت در سرعت‌دهی به انجام کارها مقدار آزمون T تک‌نمونه‌ای (۳/۴۰-) و مقدار معنی‌داری با اطمینان بالای ۹۵ درصد و سطح خطای کوچک‌تر از پنج درصد بیان می‌کند که تفاوت معنی‌داری بین دو میانگین

واقعی (۲/۵) و مقدار مفروض (۳/۱) وجود دارد؛ اما با توجه به اختلاف منفی بین این دو عدد در حد ۰/۵۳- می‌توان دریافت که از نظر مدیران محلی، تعاونی دهیاری‌ها نتوانسته در سرعت‌دهی به انجام کارها موفقیت کسب کند. در بعد موفقیت در افزایش درآمد دهیاری، مقدار آزمون T تک‌نمونه‌ای (۵/۳۰-) و مقدار معنی‌داری با اطمینان بالای ۹۵ درصد و سطح خطای کوچک‌تر از پنج درصد بیان می‌کند که تفاوت معنی‌داری بین دو میانگین واقعی (۲) و مقدار مفروض (۳/۱) وجود دارد؛ اما با توجه به اختلاف منفی بین این دو عدد در حد ۰/۸۳- می‌توان دریافت که از نظر مدیران محلی، تعاونی دهیاری‌ها نتوانسته در افزایش درآمد دهیاری موفق عمل کند. در بعد موفقیت در جلب رضایت مردم نیز مقدار آزمون T تک‌نمونه‌ای (۳/۶-) و مقدار معنی‌داری با اطمینان بالای ۹۵ درصد و سطح خطای کوچک‌تر از پنج درصد بیان می‌کند که تفاوت معنی‌داری بین دو میانگین واقعی (۲/۱) و مقدار مفروض (۳/۱) وجود دارد؛ اما با توجه به اختلاف منفی بین این دو عدد در حد ۰/۶۴- می‌توان دریافت که از نظر مدیران محلی، تعاونی دهیاری‌ها نتوانسته در جلب رضایت مردم موفقیت کسب کند (جدول ۴).

جدول ۴- ارزیابی مؤلفه‌های سه‌گانه خدمت‌رسانی از دید مدیران محلی بر اساس نتایج

آزمون T تک‌نمونه‌ای

ارزش آزمون = ۳/۱

مؤلفه	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵٪ کمترین بیشترین
موفقیت در سرعت‌دهی به خدمات‌رسانی	-۳/۴۰	۱۷	۰/۰۰۰	-۰/۵۳	-۰/۲۰ -۰/۸۶
					انحراف معیار: ۱
موفقیت در افزایش درآمد دهیاری	-۵/۳۰	۱۷	۰/۰۰۰	-۰/۸۳	-۰/۵۰ -۱/۱۶
					انحراف معیار: ۰/۷۵
موفقیت در جلب رضایت مردم	-۳/۶	۱۷	۰/۰۰۲	۰/۶۴	-۱/۰۱ -۰/۲۷
					انحراف معیار: ۰/۸۱

مأخذ: یافته‌های پژوهش

مقایسه دیدگاه مدیران محلی و مردم در زمینه اقدامات تعاونی دهیاری‌ها

در راستای بررسی اینکه کدامیک از اعضای جامعه آماری مورد مطالعه (مدیران محلی و روستاییان) نظر مساعدتر نسبت به موفقیت تعاونی دهیاری‌ها در سرعت‌دهی به خدمات‌رسانی و تسریع امور دارند، از آزمون T مستقل بهره گرفته شده تا به صورت هم‌زمان میانگین‌های دو گروه مستقل با هم مقایسه شوند. نتایج آزمون برابری واریانس‌ها (آزمون لون) نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری به‌دست آمده (۰/۴۳) بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین، فرض برابری واریانس‌ها پذیرفته می‌شود و با توجه به مقدار معنی‌داری به‌دست آمده (۰/۴۲)، این نتیجه حاصل می‌شود که تفاوتی بین دیدگاه مدیران محلی و روستاییان در خصوص موفقیت تعاونی دهیاری‌ها در سرعت‌دهی به خدمات‌رسانی وجود ندارد (جدول ۵).

جدول ۵- ارزیابی تطبیقی دیدگاه مدیران محلی و روستاییان در مورد میزان موفقیت

تعاونی دهیاری‌ها در سرعت‌دهی به خدمات‌رسانی

عنوان	آزمون لون برای برابری واریانس‌ها		آزمون لون برای برابری میانگین‌ها		
	آماره f	سطح معنی‌داری	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
فرض برابری واریانس	۰/۶۱	۰/۴۳	۰/۸۰	۱۶۰	۰/۴۲
فرض نابرابری واریانس			۰/۷۳	۳۴/۵۹	۰/۴۶
میانگین مشاهده‌شده برای مدیران محلی: ۲/۵۸	انحراف معیار برای مدیران محلی: ۰/۹۸				
میانگین مشاهده‌شده برای روستاییان: ۲/۴۳	انحراف معیار برای روستاییان: ۰/۸۶				

مأخذ: یافته‌های پژوهش

همچنین، بر اساس نتایج آزمون T مستقل برای بررسی اینکه از بین مدیران محلی و روستاییان کدامیک نظر مساعدتر نسبت به موفقیت تعاونی دهیاری‌ها در جلب رضایت مردم دارند، نتایج آزمون برابری واریانس‌ها (آزمون لون) نشان می‌دهد که سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده (۰/۳۹) بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین، فرض برابری

واریانس‌ها پذیرفته می‌شود و با توجه به مقدار معنی‌داری به‌دست آمده (۰/۴۲)، این نتیجه حاصل می‌شود که تفاوتی بین دیدگاه مدیران محلی و روستاییان در خصوص موفقیت تعاونی دهیاری‌ها در جلب رضایت مردم وجود ندارد (جدول ۶).

جدول ۶- ارزیابی تطبیقی دیدگاه مدیران محلی و روستاییان در مورد میزان موفقیت

تعاونی دهیاری‌ها در جلب رضایت مردم

عنوان	آزمون لون برای برابری واریانس‌ها		آزمون لون برای برابری میانگین‌ها	
	آماره f	سطح معنی‌داری	آماره t	درجه آزادی
فرض برابری واریانس	۰/۷۲	۰/۳۹	۰/۷۹	۱۶۰
فرض نابرابری واریانس			۰/۷۲	۳۴/۴۵
میانگین مشاهده‌شده برای مدیران محلی: ۲/۴۵				انحراف معیار برای مدیران محلی: ۱/۰۵
میانگین مشاهده‌شده برای روستاییان: ۲/۲۹				انحراف معیار برای روستاییان: ۰/۹۲

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هدف مطالعه حاضر سنجش و ارزیابی دیدگاه مدیران محلی (دهیاران، اعضای شورای اسلامی روستا) و مردم روستایی در ارتباط با خدمات‌رسانی شرکت تعاونی دهیاری‌های دهستان دشت‌سر است. هرچند، مدل ارائه خدمات به صورت تعاونی دارای مزایای متعدد است، اما با توجه به ماهیت اشتراکی آن و لزوم همکاری چند دهیاری و روستاییان در چند روستای مختلف، موانعی نیز پیش روی آن وجود دارد. نتایج مطالعات میدانی و مصاحبه‌های انجام‌شده نشان می‌دهد یکی از موانع پیش روی تعاونی‌ها عدم همکاری لازم بین اهالی روستاهای تابعه در پرداخت هزینه‌های جمع‌آوری زباله است. این مشکل به‌ویژه در مورد روستاهای تحت پوشش تعاونی بارزتر است، زیرا کارکنان تعاونی از اهالی روستا نبوده و حس همکاری بین آنها و روستاییان می‌تواند کاهش یابد. از طرف دیگر، نبود حس همکاری و فرهنگ کار

گروهی بین اعضای تعاونی، اختلاف اعضای هیئت مدیره و مدیرعامل و نیز عدم حس مسئولیت‌پذیری بین اعضا و عدم تقسیم کار از موانع جدی دیگر در پیش روی تعاونی دهیاری‌ها در منطقه مورد مطالعه است.

در مجموع، نتایج آزمون‌ها و تحلیل‌های آماری نشان می‌دهد که به‌طور کلی، تعاونی دهیاری‌ها نتوانسته خدمات مورد نیاز جامعه روستایی را به صورت مناسب تأمین کند؛ اقدامات تعاونی دهیاری‌ها نتوانسته به افزایش درآمد دهیاری‌ها کمک کند و تأثیری مثبت در درآمدها نداشته و باعث بالا رفتن سرعت خدمات‌دهی به روستا و روستاییان نشده است؛ و این نهاد غیردولتی نتوانسته با ارائه مناسب خدمات، رضایت روستاییان را جلب کند. همچنین، وجود تعاونی دهیاری‌ها باعث ارتقای کیفیت خدمات‌دهی به روستاییان نشده و تشکیل آن تأثیری مثبت در افزایش درآمد دهیاری‌ها نداشته است. در مجموع، تعاونی دهیاری‌ها نتوانسته رضایت جامعه روستایی و مدیران محلی را جلب کند.

تعاونی دهیاری‌ها نهادی نوپا و برآمده از اصول تعاون برای تجمیع منابع در راستای خدمات‌رسانی بهینه به نواحی روستایی است. به لحاظ نظری، این انتظار وجود دارد که این تشکل موفق‌تر از فعالیت انفرادی دهیاری‌ها عمل کند. البته خدمات‌رسانی این نهاد هنوز در ابتدای راه است و از این‌رو، موفقیت آن مستلزم فراهم شدن شرایطی است که در پی، پاره‌ای از آنها اشاره می‌شود:

- همچنان مهم‌ترین معضل این نهاد محدودیت منابع درآمدی و اعتبارات در اختیار و وسعت وظایف و انتظارات است؛ چنین شرایطی باعث کاهش کارایی و اثربخشی اقدامات این نهاد می‌شود. هرچند، یکی از منابع درآمدی تعاونی‌ها اعتبارات دهیاری‌هاست، اما در صورت واگذاری برخی پروژه‌های عمرانی دستگاه‌های اجرایی (که به بخش خصوصی واگذار می‌شود) به تعاونی‌ها، می‌توان در تقویت بنیه مالی این نهاد و در نتیجه، بر میزان قدرت خدمات‌رسانی آن افزود؛
- یکی دیگر از معضلات تعاونی‌ها تفاوت در دسترسی به امکانات در بین روستاهای دهستان است؛ بعضی از روستاها که از امکانات بیشتری مانند ماشین‌آلات جمع‌آوری زباله و ماشین‌آلات سنگین جاده‌سازی بهره‌مندند، از قدرت بیشتری

- نسبت به روستاهای با امکانات ضعیف‌تر برخوردارند. بنابراین، آنها از قدرت خویش استفاده کرده و بودجه و امکانات بیشتری از تعاونی مطالبه می‌کنند که به زیان روستاهای ضعیف‌تر و نیز به زیان روحیه مشارکت و همکاری است. بر اساس اصول تعاون، تمامی اعضا با قدر سهم متفاوت باید در تصمیمات رأی برابر داشته باشند. در غیر این صورت، روحیه تعاون به خطر خواهد افتاد، از این رو، این موضوع باید در دستورالعمل‌های تشکیل این تعاونی‌ها مورد توجه قرار گیرد؛
- یکی دیگر از مشکلات تعاونی مورد مطالعه فقدان روحیه کار جمعی است. موفقیت تعاونی در این زمینه مستلزم فرهنگ‌سازی و نهادینه کردن این روحیه است، به گونه‌ای که دهیاران به سلاقی، عقاید و پیشنهادهای یکدیگر احترام گذاشته و همچنان‌که برای آبادانی روستاهای خویش تلاش می‌کنند، به فکر گسترش آبادانی در روستاهای همسایه نیز باشند، زیرا در سایه اتحاد و همبستگی میان اعضای تعاونی است که می‌توان به توسعه و توانمندسازی و بالا بردن ظرفیت هر کدام از روستاها امیدوار بود؛
  - در گردهم‌آیی‌های اعضای تعاونی، باید بر لزوم قانون‌گرایی، برنامه‌محوری و مشاوره و کمک از اهل فن در زمینه برنامه‌های توسعه روستاها به‌ویژه از اهالی شورای اسلامی تأکید شود، زیرا معمولاً در روستاهای مورد مطالعه اهالی شورا افراد قدیمی و معتمد محل هستند که بهتر از نیازها و ضروریات توسعه در روستاها باخبرند. بنابراین، باید دهیاران توجه بیشتری به نظرات اعضای شورای اسلامی داشته باشند (تعدادی از اهالی شورا از نادیده گرفتن نظرات‌شان از سوی دهیاران و اعضای تعاونی دهیاری‌ها ناراضی بودند)؛
  - اهمیت مشارکت برای دستیابی به توسعه بر کسی پوشیده نیست. بر این اساس، باید آموزش‌هایی برای افزایش مشارکت مردم و همچنین، تقویت روحیه تعاون در بین دهیاران داده شود؛ و
  - توصیه می‌شود که دولت با ارائه تسهیلات بلندمدت و کم بهره و بخشودگی‌های مالیاتی، به تعاونی‌ها زمینه رشد و توسعه تعاونی‌ها را فراهم کند.

یادداشت

1. Farming Professional Cooperatives (FPCs)

منابع

- آذری، ل.؛ هوشمند، م.؛ و نقوی، س. (۱۳۸۸)، «سنجش رضایت‌مندی از فعالیت شرکت‌های تعاونی مرزنشینان استان خراسان رضوی». *روستا و توسعه*، سال ۱۲، شماره ۲، صص ۸۷-۱۱۱.
- ایمانی جاجرمی، ح.؛ حسینی، ر.؛ و سلمان‌وندی، ش. (۱۳۹۱)، «بررسی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در توسعه اجتماعی روستایی». *مطالعات شهری*، سال ۳، شماره ۱۰، صص ۱۲۳-۱۵۴.
- براری، م.؛ مطهری اصل، م.؛ و رضوی خراسانی، ج. (۱۳۹۱)، «بررسی تأثیر عضویت در سازمان‌های مردم‌نهاد بر پایگاه اجتماعی - اقتصادی زنان سرپرست خانوار». *زن و جامعه*، سال ۳، شماره ۱، صص ۱۵۳-۱۷۶.
- جاهد، سیامک (۱۳۹۲)، «بررسی نقش شرکت‌های تعاونی دهیاری‌ها در فرایند ایجاد منابع درآمد پایدار دهیاری‌ها». *دهیاری‌ها*، سال ۸، شماره ۴۱.
- حافظ‌نیا، م.؛ پارسایی، ا.؛ و حسین‌پور پویان، ر. (۱۳۹۰)، «بررسی تطبیقی تأثیر نهادهای محلی قبل و بعد از انقلاب اسلامی بر مشارکت شهروندی، مورد: خانه انصاف و شوراهای حل اختلاف». *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، شماره ۷۷، صص ۱۴۵-۱۶۴.
- خواججه شاهکوهی، ع.؛ سوری، ف.؛ و مهدوی، ش. (۱۳۹۱)، «عوامل مؤثر بر میزان رضایت‌مندی روستاییان نسبت به عملکرد دهیاران، مطالعه موردی: بخش کونانی شهرستان کوه‌دشت». *روستا و توسعه*، سال ۱۵، شماره ۱، صص ۲۳-۴۱.
- دربان آستانه، ع. و بدری، س. ع. (۱۳۸۸)، «سطح‌بندی و ارزیابی تخصیص بهینه تجهیزات عمرانی و خدماتی به دهیاری‌های کشور». *روستا و توسعه*، سال ۱۲، شماره ۱، صص ۸۷-۱۰۷.
- دربان آستانه، ع. و رضوانی، م. (۱۳۹۲)، *مبانی مدیریت روستایی*. تهران: دانشگاه تهران.
- دولتی، ن.؛ نادری مهدی، ک.؛ و سعدی، ح. (۱۳۹۱)، «شناسایی عوامل ساختاری - برون‌سازمانی مؤثر بر رکود شرکت‌های تعاونی دهیاری‌های استان همدان». *تعاون و کشاورزی*، سال ۱، شماره ۴، صص ۸۵-۱۰۲.
- رکن‌الدین افتخاری، ع. ر. و بدری، س. ع. (۱۳۹۲)، *نظام الگوی توسعه‌ای در مناطق روستایی: آموزه‌هایی از تجربیات روستای نمونه در جهان و ایران*. رشت: استانداری گیلان.

- سعیدی، ح. (۱۳۸۶)، «ارزیابی تعاونی‌های تولید کشاورزی در شهرستان کبودرآهنگ استان همدان». *روستا و توسعه*، سال ۱۰، شماره ۲، صص ۱۴۰-۱۶۷.
- سعیدی، م. (۱۳۸۲)، *درآمدی بر مشارکت مردمی و سازمان‌های غیردولتی*. تهران: سمت.
- شایان، ح. (۱۳۸۵)، «تحلیل کمی و کیفی روند رشد و مکان‌یابی خدمات برتر در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان مشهد». *جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، سال ۴، شماره ۸، صص ۹۵-۱۱۴.
- عباسی، ر.؛ رسول‌زاده، ب.؛ و عباسی، پ. (۱۳۸۸)، «عوامل مؤثر بر موفقیت و عدم موفقیت تعاونی‌های تولیدی استان اردبیل». *تعاون*، سال ۲۰، شماره ۲۱۰-۲۱۱، صص ۷۱-۹۰.
- عنابستانی، ع. و اکبری، م. (۱۳۹۱)، «ارزیابی طرح‌های هادی و نقش آن در توسعه کالبدی روستا از دیدگاه روستاییان؛ مورد: شهرستان جهرم». *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، شماره ۴، صص ۹۳-۱۱۰.
- عنابستانی، ع. و همکاران (۱۳۹۲)، «بررسی میزان رضایت‌مندی از کیفیت خدمات سازمان‌های متولی مدیریت محلی روستایی در شهرستان ایجرود (استان زنجان)». *جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای*، سال ۳، شماره ۷، صص ۵۱-۷۰.
- فال‌سلیمان، م. و حجتی‌پور، م. (۱۳۹۰)، «واکاوی میزان پایداری سازمان‌های مردم‌نهاد در مناطق روستایی؛ تجربیات پروژه بین‌المللی ترسیب کربن در استان خراسان جنوبی». *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، شماره ۲۳، صص ۱۰۷-۱۲۷.
- قدیری‌مقدم، ا. و نعمتی، ا. (۱۳۹۰)، «اولویت‌بندی تنگناهای پیش روی تعاونی‌های تولید کشاورزی شهرستان مشهد با تأکید بر نظام بازاریابی (کاربرد معیار آنتروپی)». *اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)*، شماره ۱، صص ۷۶-۸۴.
- قنبری، ی. و برقی، ح. (۱۳۸۹)، «نقش تعاونی‌های مشاع در توسعه مناطق روستایی تحت پوشش: مطالعه موردی استان اصفهان». *روستا و توسعه*، سال ۱۳، شماره ۲، صص ۸۱-۱۰۱.
- کاظمیان، غ.؛ فوجی‌راد، خ.؛ رکن‌الدین افتخاری، ع. ر.؛ و پورطاهری، م. (۱۳۹۲)، «رابطه ظرفیت نهادی و توسعه پایدار منطقه‌ای؛ مطالعه موردی: شهرستان‌های بوکان و ارومیه». *جغرافیا (فصلنامه انجمن جغرافیای ایران)*، سال ۱۱، شماره ۳۸، صص ۱۵۳-۱۷۳.
- کریمی، ع. (۱۳۹۱)، «اهمیت مشارکت نهادهای محلی در پروژه‌های عمرانی». *دهیاری‌ها*، سال ۷، شماره ۳۸، صص ۳-۷.
- مطیعی لنگرودی، س. ح.؛ بخشی، ز.؛ و بوذرجمهری، خ. (۱۳۹۰)، «ارزشیابی عملکرد دهیاری‌ها از دیدگاه روستاییان، دهستان بیهق شهرستان سبزوار». *جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، سال ۹، شماره ۱۶، صص ۳۵-۵۶.

- مهدوی، م. و نجفی کانی، ع. (۱۳۸۴). «دهیاری‌ها تجربه‌ای دیگر در مدیریت روستاهای ایران، نمونه موردی دهیاری‌های استان آذربایجان غربی». *پژوهش‌های جغرافیایی*، شماره ۵۳، صص ۲۱-۳۹.
- نصیری، ا. (۱۳۸۹). «آثار تشکیل تعاونی‌های تولید کشاورزی بر بهبود شاخص‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اعضا، مطالعه موردی: روستاهای شهرستان زنجان». *روستا و توسعه*، سال ۱۳، شماره ۳، صص ۱۲۷-۱۴۵.
- هاشمی، س. و همکاران (۱۳۹۰). «تبیین نقش دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی در توسعه کارآفرینی روستایی، مطالعه موردی بهاباد استان یزد». *پژوهش‌های روستایی*، سال ۲، شماره ۱، صص ۹۳-۱۱۴.
- یاری‌حصار، ا.؛ بوچانی، م.؛ مهدوی، د.؛ و پریشان، م. (۱۳۹۲). «تدوین راهبردهای توسعه مدیریت روستایی ایران با استفاده از رویکرد برنامه‌ریزی استراتژیک». *پژوهش‌های روستایی*، سال ۴، شماره ۴، صص ۶۹۱-۷۱۴.
- یاسوری، م. (۱۳۸۳). «نظام سلسله‌مراتبی سکونتگاه‌ها و سطح‌بندی خدمات روستایی، نمونه موردی: شهرستان سرخس». *جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، سال ۲، شماره ۳، صص ۱۸۹-۲۰۵.

- Aini, Y. M.; Hafizah, H. A. K.; and Zuraini, Y. (2012), "Factors affecting cooperatives' performance in relation to strategic planning and members' participation". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 65: 100-105.
- Barrios, E. B. (2007), "Access to rural development household perceptions on rural development". *ADB Institute Discussion Paper*, No. 61: 1-69.
- Deng, H.; Huang, J.; Xu, Z.; and Rozelle, S. (2010), "Policy support and emerging farmer professional cooperatives in rural China". *China Economic Review*, 21(4): 495-507.
- Douglas, D. J. (2005), "The restructuring of local government in rural regions: a rural development perspective". *Rural Studies*, 21(2): 231-246.
- Findlay, A. M.; Stockdale, A.; Findlay, A.; and Short, D. (2001), "Mobility as a driver of change in rural Britain: an analysis of the links between migration, commuting and travel to shop patterns". *International Journal of Population Geography*, 7(1): 1-15.

- Golmohammadi, F. (2013), "Desertification through rural people participation (experience of international project of Carbon Sequestration in South Khorasan province- east of Iran)". *Procedia Technology*, 8: 530-535.
- Hanisch, M. (2009), "Constraints on rural governance in the European Union: a role for co-operative associations?". In: *Institutions and Sustainability*, pp. 127-152, Springer, Netherlands.
- Harsh, M.; Mbatia, P.; and Shrum, W. (2010), "Accountability and inaction: NGOs and resource lodging in development". *Development and Change*, 41(2): 253-278.
- Hearn, J. (2007), "African NGOs: the new compradors?". *Development and Change*, 38(6): 1095-1110.
- Holand, J.; Burian, M.; and Dixey, L. (2003), "Tourism in poor rural areas, diversifying the product and expanding the benefits in rural". *PPT Working Paper* No. 12: 1-39.
- Hosseini, S. B.; Faizi, M.; Norouzian-Maleki, S.; and Azari, A. K. (2011), "Impact evaluation of rural development plans for renovating and retrofitting of rural settlements". *Environmental Earth Sciences*, pp. 1-10.
- Junge, B. (2012), "NGOs as shadow pseudopublics: grassroots community leaders' perceptions of change and continuity in Porto Alegre, Brazil". *American Ethnologist*, 39(2): 407-424.
- Nair, P. (2011), "Evolution of the relationship between the state and non-government organization: a South Asian perspective". *Public Administration and Development*, 31(4): 252-261.
- Nunnenkamp, P. and Öhler, H. (2012), "Funding, competition and the efficiency of NGOs: an empirical analysis of non-charitable expenditure of US NGOs engaged in foreign aid". *Kyklos*, 65(1): 81-110.
- O'Hare, G. and Rivas, S. (2007), "Changing poverty distribution in Bolivia: the role of rural-urban migration and urban services". *Geo Journal*, 68(4): 307-326.

- Ozdemir, G. (2013), "Women's cooperatives in Turkey". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 81: 300-305.
- Richard, A. M. (2009), "Mediating dilemmas: local NGOs and rural development in neoliberal Mexico". *PLAR: Political and Legal Anthropology Review*, 32(2): 166-194.
- Thomas-Slayter, B. (2009), "Participatory approaches to community change: building cooperation through dialogue and negotiation using participatory rural appraisal". In: *Handbook on Building Cultures of Peace*, Springer, New York, pp. 333-348.
- Warner, M. E. (2009), "Civic government or market-based governance? The limits of privatization for rural local governments". *Agriculture and Human Values*, 26(1-2): 133-143.